

ראש הממשלה בנימין נתניהו ורעייתו בטקס פתיחת שגרירות גואטמלה בירושלים, 16 במאי 2018. GPO/Kobi Gideon

“אפקט מובילאיי” ביחסי אמריקה הלטינית-ישראל (2009-2019)¹

מאוריסיו דימנט

מאמר זה מציע דיון על התפיסות במדינות אמריקה הלטינית (אמל”ט) לגבי היחסים עם ישראל בעשור האחרון (2009-2019) וטוען כי חיזוק תדמיתה של ישראל כמובילה טכנולוגית ובעלת תרבות יזמית היווה מרכיב מרכזי ב”אסייתיזציה” של ישראל באמל”ט. בעקבות תהליך זה, לצד התפתחויות חשובות נוספות, החלו להתייחס לישראל בתור יעד טכנולוגי חדש ומסקרן כמו למשל חברת מובילאיי, ודוגמה למודרניזציה כלכלית ראויה לחיקוי (בדומה להתייחסות לאטרקטיביות הכלכלית של אסיה), כמעט במנותק מן המצב הפוליטי במזרח התיכון ומהמשך הסכסוך הישראלי-פלסטיני. המאמר סוקר את ההקשר של התמורות באמל”ט בתפיסת היחסים עם ישראל בעשור האחרון, ובוחן במיוחד את פרשנות התקשורת הלטינו-אמריקאית נוכח השינויים בהצבעותיהן של ממשלות האזור באו”ם בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני. זאת תוך התייחסות למדיניות הישראלית לסיוע בינלאומי באמל”ט (תוכניות מש”ב), אשר מהווה את לב ליבה של מדיניות ‘העוצמה הרכה’ של ישראל באמל”ט.

המאמר מציע דיון ראשוני בנושא זה ומפתח התייחסות מחקרית חדשה לגבי יחסי ישראל-אמריקה הלטינית, אשר בוחנת כמקשה אחת טכנולוגיות, כלכלה ותפיסות לגבי עתידם של יחסים אלה. כמו כן, המאמר מעורר שאלות לגבי אתגרי העתיד הקרוב של היחסים וכן היכולת והמוכנות של ישראל לעמוד בציפיות של מדינות באמל”ט לגבי יחסיהן עם מדינת הסטארט-אפ.

מילות מפתח: ישראל, אמריקה הלטינית, אסיה, או”ם, שגרירויות, טכנולוגיות, מדינת סטארט-אפ.

מבוא

בשנים האחרונות, במקביל לשינויים ולמשברים הפוליטיים במדינות אמריקה הלטינית (אמל"ט), מתחולל שיפור ניכר בהתייחסותן של ממשלות אמל"ט כלפי ישראל – הן משמאל והן מימין. מאמר זה מציע דיון על התפיסות באמל"ט לגבי היחסים עם ישראל בעשור האחרון (2009-2019) וטוען כי חיזוק תדמיתה של ישראל כמובילה טכנולוגית ובעלת תרבות יזמית היווה מרכיב מרכזי ב"אסתייתיציה" של ישראל באמל"ט. בעקבות תהליך זה, לצד התפתחויות חשובות נוספות (האופן שבו אסיה נעשית רלוונטית יותר לאמל"ט, השפעתה המשתנה לאורך אותן שנים של ארצות הברית על אמל"ט ושינויים פוליטיים באזור עצמו), החלו להתייחס לישראל בדומה לאטרקטיביות הכלכלית של אסיה, בתור יעד טכנולוגי חדש ומסקרן ודוגמה למודרניזציה כלכלית ראויה לחיקוי, כמעט במנותק מן המצב הפוליטי במזרח התיכון ומהמשך הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

המאמר סוקר את ההקשר של התמורות באמל"ט בתפיסת היחסים עם ישראל בעשור האחרון, ובוחן במיוחד את פרשנות התקשורת הלטינו-אמריקאית נוכח השינויים בהצבעותיהן של ממשלות האזור באו"ם בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני. זאת תוך התייחסות למדיניות הישראלית לסיוע בינלאומי באמל"ט (תוכניות מש"ב), אשר מהווה את לב ליבה של מדיניות העוצמה הרכה של ישראל באמל"ט.

למרות התפקיד הבולט של תדמית המובילות הטכנולוגית והתרבות היזמית של ישראל ביחסיה עם אמל"ט, הוא לא זכה להיכלל בשקלול מערכת היחסים בין ישראל למדינות האזור ולהתייחסות מחקרית נאותה (Vigevani & Calandrin, 2019; Grossman, 2018; Kacowicz, 2017; Mena, & Segura, 2016; Robinson, 2019).

"אפקט מובילאיי": השינוי ביחסי אמריקה הלטינית עם ישראל בשנים 2009-2019

בפתח העשור השלישי של המאה ה-21 פועלות בישראל 15 שגרירויות של מדינות אמל"ט: ארגנטינה, ברזיל, צ'ילה, אורוגוואי, פרו, פרגוואי, קולומביה, אקוודור, פנמה, קוסטה ריקה, אל-סלבדור, הונדורס, גואטמלה, הרפובליקה הדומיניקנית ומקסיקו. שגרירויות אלו פועלות בישראל בשני ערוצים נוספים על המסגרת הדו-צדדית – ערוצים המקבילים זה לזה אשר בונים דינמיקה אזורית ביחסים עם ישראל: גושים אזוריים על-מדינתיים ומסגרת אזורית של כלל מדינות אמל"ט. נוסף על היחסים הישירים של כל מדינה, מדינות אמל"ט מנהלות את יחסיהן עם ישראל גם יחדיו,

באמצעות גושים על-מדינתיים לטינו-אמריקאיים. ניתן לזהות שלושה גושים שהיו רלוונטיים במיוחד בעשור האחרון עבור השגרירויות בישראל, עם עליות ומורדות מבחינה עוצמת ההשפעה: האחד – 'מרקוסור' (Southern Common Market), השוק המשותף הדרומי – גוש מסחרי שהוקם על ידי ארגנטינה, ברזיל, פרגוואי ואורוגוואי, ולפני מספר שנים הצטרפה גם ונצואלה; השני – 'סיקה' (Central American Integration System), מערכת האינטגרציה של מרכז אמריקה) שבו חברות בליז, הרפובליקה הדומיניקנית, גואטמלה, ניקרגואה, אל-סלבדור, הונדורס, קוסטה ריקה ופנמה; השלישי – 'הברית הפסיפית' (Pacific Alliance) – גוש מסחרי שהוקם על ידי צ'ילה, מקסיקו, פרו וקולומביה.²

מטרתן של מסגרות תת-אזוריות אלו היא בעיקר להקל את המסחר בין מדינות בעלות מאפיינים גיאוגרפיים משותפים, על ידי ביטול או צמצום מכסים לצורך עידוד פיתוח כלכלי, לשפר את מעמדן הבינלאומי ולנמנע סכסוכים כלכליים-פוליטיים בין החברות בברית (Florensa et al., 2015). במקרה של מרקוסור, למשל, הנהר פרנה עובר בין ארבע מדינות המשתייכות למסגרת זו ומשמש ליצוא ויבוא של מוצרים. במקרה של הברית הפסיפית, לארבע המדינות החברות בה יש אפשרות, לדוגמה, לשותף פעולה במסחר עם אסיה.

אמריקה הלטינית היא כידוע אזור גיאופוליטי המורכב מ-33 מדינות (ונפרד מארצות הברית ומקנדה) שבו חיים כ-750 מיליון תושבים. מדינות האזור מהוות 17 אחוזים מהמדינות המצביעות בעצרת הכללית של האו"ם, ומבחינה כלכלית מדובר באזור שהוא יצרן המזון הגדול ביותר בעולם, והשלישי בייצור אנרגיה. לכן, ממשלות אמל"ט מתייחסות לעוצמתן בזירה הבינלאומית בעיקר כאל עוצמה אזורית, מעבר לכוחה של כל מדינה בנפרד, גם אם העוצמה המצטברת של ארגונים אזוריים אלה מוגבלת. ניתן להבין, אם כן, את חשיבותן הרבה של מסגרות אזוריות על-מדינתיות באמל"ט עבור הממשלות באזור, על אף חילוקי הדעות ביניהן (AFP, 2019).

הרלוונטיות של המסגרות הללו עבור שגרירויות אמל"ט בישראל נובעת לא רק מההסכמים ומסוג ההשתתפות של ישראל בחלק מהן, אלא בעיקר מקיומם של פרויקטים שהמדינות הללו מנסות לקדם בישראל במסגרת הארגונים האזוריים, כמו במקרה של הסכם הסחר החופשי שישראל חתמה עם מדינות מרקוסור בשנת 2007 (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2007). כמו כן, ישראל התקבלה ב-10 בפברואר 2014 כמדינה משקיפה לארגון הברית הפסיפית (בסוק, 2014). זאת ועוד, ישראל מצליחה באמצעות הגושים האלה

בניגוד להחלטות של השותפות שלהן בגושים הלטינו-אמריקאיים.

מעמדה של ישראל באמריקה הלטינית בתחילת העשור השני של המאה הנוכחית היה בעייתי בעיקר במדינות הגדולות והמשפיעות באזור. ממשלת ברזיל למשל הכירה ב־2010 באופן רשמי ברשות הפלסטינית כמדינה עצמאית בגבולות 1967, הכוללת את כל הגדה המערבית, רצועת עזה ומזרח ירושלים – החלטה שאליה הצטרפו כמעט כל מדינות אמל"ט בין השנים 2010-2011. אולם היחס הבעייתי של ממשלות אמל"ט כלפי ישראל באותה תקופה – מנקודת ראותה של ישראל – לא היה קשור רק לסכסוך עם הפלסטינים: ממשלת ברזיל ארגנה, לדוגמה, ועידת פסגה במאי 2010 עם ממשלת טורקיה ועם ממשלת איראן, כדי לדון על הדרכים השונות שבהן איראן תוכל להתקדם בתוכנית הגרעין שלה, בניגוד לבקשותיה המפורשות של ממשלת ישראל בפורומים בינלאומיים ולמודעותן המוחלטת של מדינות אמל"ט לגבי משמעות ההחלטות הללו עבור ישראל (Barrionuevo & Arsu, 2010).

מעמדה של ישראל באמריקה הלטינית היה בעייתי גם בשנת 2011: לדוגמה, באותה שנה התפרסמו בעיתונות הארגנטינאית ידיעות על המשא ומתן הישיר בין ממשלת ארגנטינה לבין ממשלת איראן, על מנת לשפר את היחסים ביניהן ולחקור יחדיו את הפיגוע בבניין הקהילה היהודית בארגנטינה ב־1994 (Eliashev, 2011). בעקבות החלטתה של ממשלת ארגנטינה גם מדינות אחרות באזור החלו להדק את יחסיהן עם איראן, כמו ממשלת אורוגוואי (EFE, 2011). באותה תקופה ישראל התנגדה להסכם הביניים בסוגיית הגרעין – תוכנית הפעולה המשותפת (JPOA) (לנדאו וקורץ, 2014) – שנחתם בסופו של דבר ב־2015. באמל"ט קשרו את הסיבות לכך לתמיכתה של איראן בטרור, כמו הפיגוע בבניין הקהילה היהודית בבואנוס איירס, ולא לעמדה הישראלית שעל פיה איראן מהווה איום ישיר על מדינת ישראל וגורם מערער כלפי מדינות נוספות במזרח התיכון (Clarín Política, 2013).

ניתן להבחין ביחס השלילי של ממשלות אמל"ט כלפי ישראל בתחילת העשור הנסקר גם בדיונים בפורומים בינלאומיים: בשנת 2009, למשל, התקיימו בעצרת הכללית של האו"ם חמש הצבעות בנושא "השטחים הפלסטיניים" (Palestinian Territories) וארבע הצבעות בעניין "השאלה הפלסטינית" (Palestinian Question).³ בספירת סך הקולות של 15 המדינות שבשנת 2019 היו להן שגרירויות בישראל, בכל תשע ההצבעות ב־2009 (135 קולות סה"כ – מספר ההצבעות של כל מדינה כפול מספר המדינות) התוצאות היו:

לנהל מגעים ואף להשפיע על מדינות אמל"ט שעימן אין לה יחסים דיפלומטיים רשמיים או נציגויות בשטחן, כמו במקרה של ונצואלה.

המסגרת השנייה של מדינות אמריקה הלטינית בישראל היא 'גרולק' (GRULAC, Group of Latin American and Caribbean Countries), שבה חברים כל שגרירי אמריקה הלטינית בישראל (Ministry of Foreign Affairs, 2015). אף כי מדובר במסגרת ייצוגית ללא יכולת ביצועית של ממש, יש להבין כי דרך גרולק, המנוהלת על ידי השגריר בעל הוותק הרב ביותר בישראל, מצליחים שגרירי אמל"ט להגביר את השפעת מדינותיהם, ומתאפשרת פלטפורמה למגעים נרחבים יותר עבור מדינות אמל"ט שאינן נמצאות על פי רוב במרכז הזירה מבחינת ישראל. שחקנים ישראלים, כמו גם שחקנים ממדינות אמל"ט, מקדמים באמצעותה פרויקטים שהיו עלולים להיתקל במכשולים במסגרת דו־צדדית. כמו כן, היא מתפקדת בתור פורום להתייעצויות משותפות של כלל שגרירי אמל"ט בישראל, שבו מאורגנים מפגשים שונים במטרה לנהל דיונים עם שחקנים שונים בחברה הישראלית (Embajada de Panamá en Israel, 2019).

כתוצאה מדרך עבודתם של שגרירי אמל"ט בישראל באמצעות המסגרות הללו, יש לפרויקטים ולהסכמים דו־צדדיים השלכות אזוריות באופן מיידי כמעט. כך לדוגמה, הפרויקטים שישיראל ניסתה לקדם עם מדינות 'סיקה' (ישראל ניסתה להתקבל לסיקה ודחפה לקידום פרויקטים של אנרגיה מתחדשת, טיהור מים ועוד) מאפשרים להבין את ההקשר שבו התקבלו ההחלטות לגבי חידוש היחסים עם ממשלת ניקרגואה (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2017). זאת ועוד, ביחסים בין ישראל למדינות אמל"ט משתתפים באופן קבוע שחקנים שונים לא־מדינתיים המעוניינים ביחסים הללו, כמו הקהילות היהודיות באמריקה הלטינית.

האופי האזורי של עבודת השגרירויות של מדינות אמריקה הלטינית עם ישראל חושף את מורכבות היחסים הללו בתחילת העשור האחרון. בשנת 2009, לדוגמה, ניתקו בוליביה וונצואלה את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל בעקבות המבצע הצבאי שהוביל צה"ל ברצועת עזה בדצמבר 2008 (עופרת יצוקה) – החלטה שניקרגואה הצטרפה אליה ב־2010 (AP, 2009; Keinon, 2009). אף על פי שהיחסים עם המדינות הללו החלו להידרדר כבר לפני הלחימה בעזה, גם מסיבות אידיאולוגיות של אותן מדינות, להחלטות היו השלכות אזוריות ברורות, בין היתר משום ששאר מדינות אמל"ט ראו צורך להתייחס בפומבי לדרך שתאפשר להמשיך בכל זאת את היחסים עם ישראל,

בקהילה הבינלאומית בדרישות הפלסטינים להגדרה עצמית, אלא נבעה גם מתוקף המדיניות והדיונים הפוליטיים-חברתיים הפנימיים באמל"ט, שהתמקדו בנושאים הקשורים לזכויות אדם ולשילוב מיעוטים ונזקקים – ולא כעמדה אנטי-ישראלית (Redacción, BBC Mundo, 2010).

על רקע זה איבדו באמריקה הלטינית עניין בישראל, בתקופה שגם ישראל שינתה חלק מהערוצים לדיאלוג עם החברה הלטינו-אמריקאית: לדוגמה, סגירת המכון לתרבות ישראל – איברו אמריקה (2010), שפעל כערוץ לדיאלוג עם אישים בעלי השפעה על דעת הקהל באמריקה הלטינית, גם במדינות ללא יחסים רשמיים עם ישראל. אף שהחלטה התקבלה בשל אילוצים תקציביים ושחיקה ביעילות המכון בהשוואה לעבר, שחקנים שונים באמל"ט תפסו זאת כדוגמה נוספת ליחס הבעייתי של ממשלת ישראל לאמל"ט באותן שנים – ביטול ערוץ תקשורת מבלי שהוצעו חלופות מתאימות (DB-GB, 2010).

לאחר חילופי השלטון בישראל במארכס 2009 ומינויו של אביגדור ליברמן לתפקיד שר החוץ (2009-2012), הניסיון לשפר את מעמדה של ישראל באמל"ט כפי שהשר עצמו הודיע באתר משרד החוץ בספרדית – "מטרת הביקור היא להדגיש את החשיבות הגדולה שמייחס משרד החוץ לאזור" (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2009) – נתפס כמועט מדי ומאוחר מדי, שכן מנקודת ראותן של מדינות אמל"ט, ישראל אמורה הייתה להציג את עמדתה התקיפה בסוגיה האיראנית לפני התקרבותה של איראן לאמל"ט. ואכן, כאשר השר ליברמן ביקר באופן רשמי ביולי 2009 בקולומביה, בפרו, בברזיל ובארגנטינה, העיתונות המקומית לא גילתה עניין רב בביקורו. למרות שהמסר של שר החוץ הישראלי בביקורו היה "לפעול נגד הפעילות הגוברת של איראן בדרום אמריקה" (AFP, 2009), כפי שדווח באמצעי התקשורת, לא נוספה לדיווח כל פרשנות המצביעה על כדאיות כלשהי ביחסים עם ישראל, אלא הוא נתפס בעיקר כ"מחווה סימבולית" מצד ישראל כדי להשפיע על דעת הקהל באמל"ט בלבד.⁶

בניגוד לאדישות שהובעה באותה תקופה ביחסים עם ישראל, גברה ההתעניינות באמל"ט במדינות ערב (NA, 2009). ביקוריהם של מנהיגים ערבים כגון נשיא סוריה בשאר אל-אסד ביולי 2010 במדינות אמל"ט (ונצואלה, קובה, ברזיל וארגנטינה) נתפסו בתקשורת המקומית כהזדמנות כלכלית להגדלת היצוא לשווקים במדינות ערב,⁷ שכן במהלכם הועלו הצעות להסכמי סחר לגבי יצוא מוצרי חקלאות ובקר מאמל"ט למדינות ערביות (Ayuso et al., 2018).

107 קולות נגד ישראל, 20 נמנעים, חמישה שנעדרו מההצבעה, ורק ממשלת פנמה תמכה בישראל שלוש פעמים. בשנה שלאחר מכן ועם אותו מספר של הצבעות וקולות, התוצאות לרעתה של ישראל החריפו.⁴

במסגרת יחסי אמל"ט-המזרח התיכון והמתח בין אידיאולוגיה לפרגמטיזם במדיניות החוץ של מדינות אמל"ט, במיוחד כלפי המזרח התיכון (Funk, 2016), חשוב להבין כי ההקשר הבינלאומי בשנת 2009 היה מורכב במיוחד מבחינת מעמדה של ישראל באמל"ט. מבצע עופרת יצוקה שהחל בדצמבר 2008 התחולל בזמן כניסתו של ברק אובמה לתפקיד נשיא ארצות הברית, שניתן להגדירה כתחילת עידן חדש ביחסי ארצות הברית-אמריקה הלטינית. למרות שאמל"ט לא נמצאה בסדר עדיפות גבוה אצל ממשל אובמה דווקא בתקופת כהונתו המתריסה של צ'אבס כנשיא ונצואלה, ניסה הממשל האמריקאי להתקרב אליו ובהמשך אף חידש את היחסים עם קובה (שהפכו לרשמיים ב-2015 ללא תמיכת הקונגרס). כמו כן, הרפורמה במערכת הבריאות בארצות הברית שקידם הנשיא אובמה נתפסה באמל"ט כמדיניות המתקרבת לזו של ממשלות שמאל (De la Torre, 2017; Reid, 2015).

חרף המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008, ממשלות אמל"ט הרגישו בטוחות בהחלטותיהן בזירה הבינלאומית ובעלות עוצמה לנהל מדיניות עצמאית בפורומים הבינלאומיים, כמו במקרה של צידוד ברזיל בעמדת איראן בסוגיית תוכנית הגרעין האיראנית (Lopes & Faria, 2016), או באופן יכולתן של מדינות מסוימות באמל"ט לממן את הפרויקטים שלהן בעצמן.

כך ניתן להבין את התפיסות לגבי יכולתן של ממשלות אמל"ט להקים מסגרות אזוריות על-מדיניות חדשות, אשר הותירו את ארצות הברית מחוץ לתהליכי קבלת ההחלטות של אמל"ט (Petersen & Schulz, 2018). לדוגמה, במאי 2008 חתמו ממשלות דרום אמריקה (ארגנטינה, בוליביה, ברזיל, צ'ילה, קולומביה, אקוודור, גיאנה, פרגוואי, פרו, סורינאם, אורוגוואי ונצואלה) על הסכם להקמת גוש אונסור (Cancillería Colombia, UNASUR). לאחר מכן, בתחילת 2010 החליטו כל מדינות אמל"ט להקים גוש חדש ונפרד מארצות הברית ומקנדה בשם 'הקהילה של אמריקה הלטינית והמדינות הקריביות' (Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños, Celac).⁵

בתקופה זו נוצר קונסנזוס רחב לגבי כישלונה של המדיניות הניאו-ליברלית, שנתפסה כחלק מהאינטרסים של ארצות הברית בארגונים הפיננסיים הבינלאומיים (Ruckert et al., 2017). תמיכתן של מדינות אמל"ט בתביעות הפלסטיניות הייתה קשורה לא רק לדיונים

שונה, שכן הוא נתפס כדוגמה למגמה שהחלה להיות אופנתית באותה תקופה גם באמל"ט: יזמות עסקית כתוצאה מפתרון חדשני לבעיה קיימת הרלוונטית לכלל האוכלוסייה, שאינה קשורה לתעשייה הביטחונית והיא תוצאה של עבודה אקדמית-מחקרית. זוהי הסיבה לכך שהמקרה עורר עניין רב גם בקרב שחקנים שונים באמריקה הלטינית שבדרך כלל לא התעניינו בישראל, כמו בוגרי אוניברסיטאות שהחלו לפתח קריירה מקצועית בתקופה שבה 'עמק הסיליקון' הפך למטבע לשון פופולרי של הצלחה (Clarín Mundo, 2013).

המקרה של חברת מובילאיי מאפשר הצצה לשינוי בהתייחסות של אמריקה הלטינית כלפי ישראל, באמצעות פתיחת שיח ערני על תפקידה של ההשכלה הגבוהה בקידום מודרניזציה כלכלית ועל צרכיו העתידיים של האזור דרך פיתוח יכולת החדשנות המדעית-טכנולוגית.

כבר משנת 2011 ואילך ניתן לקרוא כתבות בתקשורת באמל"ט בעקבות התהודה שיצר הספר שתרגומו לעברית נקרא 'מדינת הסטארט-אפ: מנוע הצמיחה הכלכלי של ישראל' (Senor & Singer, 2009), שבהן התחילו להשתמש במושגים כמו סטארט-אפ והיי-טק בנוגע לישראל. באותה שנה גברה הדאגה לגבי השפעתה של תנועת ה-BDS באמריקה הלטינית, וגם כאן הפכה הטענה בספר לאטרקטיבית יותר בדיאלוג של ישראל עם החברה הלטינו-אמריקאית.⁸

הקורס הראשון במסגרת מש"ב בנושא סטארט-אפ נערך רק ב-2014 (יזמות חדשנית – מרעיון ועד להקמת עסק) (MASHAV, 2014), אך שלוש שנים קודם לכן החלה ישראל להפוך אט-אט למקום עלייה לרגל פופולרי עבור שחקנים חדשים באמל"ט שהתעניינו ביזמות, בחדשנות ובהיי-טק. כך לדוגמה, למרות ששנת 2014 הייתה בעייתית ביחסים בין ישראל לאמל"ט בעקבות מבצע צוק איתן (8 ביולי עד 26 באוגוסט) – שבעקבותיו קראו חמש מדינות אמל"ט לשגריריהן להתייעצויות (אקוודור, ברזיל, צ'ילה, אל-סלבדור ופרו, AFP, 2014) – ניסו מדינות אמל"ט דווקא לחזק את היחסים הכלכליים עם ישראל (בניגוד גמור למצב בשנת 2009), בעוד כתבות שהופיעו בעיתונות אמל"ט עסקו לא רק בסכסוך הישראלי-פלסטיני אלא גם ב'עמק הסיליקון' של המזרח התיכון (Fernández, 2014).

בשלב זה אנשי עסקים, פוליטיקאים, מובילי דעת קהל ואקדמאים לטינו-אמריקאים החלו להתייחס בדרך חדשה לתוצר ותיק של ישראל (כלומר חידושים טכנולוגיים מקוריים) שלא היה קשור ישירות למצב

חוסר האטרקטיביות של ישראל מבחינת אמריקה הלטינית באותה תקופה בא לידי ביטוי בסוף העשור הראשון של המאה הנוכחית גם במסגרות העוצמה הרכה של ישראל. אלה פעלו עדיין באופן דומה לזה של שנות ה-90 של המאה הקודמת. הפרויקטים במסגרת מש"ב שבהם השתתפו אזרחי מדינות אמל"ט הם דוגמה טובה לכך: תוכניות מש"ב באמל"ט ב-2010 (MASHAV, 2010) לא היו שונות במידה רבה מתוכניות 1996 (MASHAV, 1996) והשפעתן על שיפור מעמדה של ישראל באמל"ט הייתה מוגבלת.

ניצני שינוי בהתייחסות לישראל בתקשורת באמל"ט ניתן למצוא בסוף שנת 2011 (Reuters, 2011), שנה שבה החלו להופיע כתבות בספרדית על תעשיית ההיי-טק הישראלית, במקביל לפרסומים על פרויקטים טכנולוגיים חדשים בערוצים הפורמליים של משרד החוץ באמל"ט. למשל, באתר האינטרנט של שגרירות ישראל בארגנטינה התפרסמה באותה שנה, תחת הכותרת "מדע, טכנולוגיה ועסקים", ידיעה על הצלחתם של כמה פרויקטים ישראליים בעולם ההיי-טק כדוגמת חברת מובילאיי, והוסבר בה כיצד חברות גדולות בארצות הברית ובאירופה כגון קוקה קולה הטמיעו אצלן את הטכנולוגיה החדשנית הישראלית (Embajada de Israel en Argentina, 2011).

המקרה של חברת מובילאיי מאפשר הצצה לשינוי בהתייחסות של אמריקה הלטינית כלפי ישראל, באמצעות פתיחת שיח ערני על תפקידה של ההשכלה הגבוהה בקידום מודרניזציה כלכלית ועל צרכיו העתידיים של האזור דרך פיתוח יכולת החדשנות המדעית-טכנולוגית. פיתוח זה נתפס לא רק כהזדמנות עבור עתיד האזור אלא גם כדרך להתמודדות עם האתגרים הסוציו-כלכליים בעתיד הקרוב. כך למשל, הנציבות הכלכלית של האו"ם לאמריקה הלטינית והקריביים (CEPAL) פרסמה דוח בשנת 2010 שבו הומלץ על שיתוף פעולה בין המגזר העסקי לבין האקדמיה (אוניברסיטאות ומרכזי מחקר), במטרה לשפר את התפקוד הכלכלי באזור ובמקביל לבנות הזדמנויות חדשות (CEPAL, 2010). לכן, בהקשר זה התחילו להופיע בפומבי מושגים כמו 'העברת ידע' ו'אקוסיסטם'. הד תקשורת לכך ניתן למצוא לדוגמה ב-2011 בעיתונות בצ'ילה, שבה פורסמה כתבה על ההצלחה של האקדמיה הישראלית, כיצד היא השפיעה על הכלכלה ובאיזה אופן ניתן לחקותה לשם יצירת דרכים חדשות לצמיחה כלכלית באמל"ט (Rojas, 2011).

אף על פי שישאל החלה לפרסם את הפיתוחים הטכנולוגיים שלה באמל"ט כבר בשנות ה-60 של המאה הקודמת – בעיקר בתחומי ביטחון, חקלאות ורפואה (Oded, 2009) – המקרה של מובילאיי היה

במזרח התיכון, לתעשיית הנשק או למדיניות של ארצות הברית, אשר השפיע על עבודתם של שחקנים מתחום יחסי מדינות אמל"ט-ישראל והתחזק בסיועם. הדגש על מושגים כמו סטארט-אפ, היי-טק וחדשנות תרם בסופו של דבר ל"אסייתיזציה"⁹ של ישראל בקרב דעת הקהל הלטינו-אמריקאית, ובמסגרתו ישראל הפכה באופן הדרגתי לחלק מ"הדרך האסייתית" למודרניזציה כלכלית ראויה לחיקוי: לא רק לטובת הגדלת שוק היצוא, אלא בעיקר ליצירת הזדמנויות חדשות הנוגעות לטכנולוגיות חדשניות. וכאמור, כמעט ללא קשר למצב במזרח התיכון.¹⁰

החלום הטכנולוגי באמל"ט ולגיטימיות ההחלטות המדיניות הנוגעות לקשר עם ישראל: השינוי בהצבעות באו"ם (2009-2019)

בשנת 2009 נערכו ארבע הצבעות במסגרת העצרת הכללית של האו"ם לגבי זכויות העם הפלסטיני, שהתבססו על עבודת הוועדות שהוקמו בעקבות הסכסוך הישראלי-פלסטיני.¹¹ התוצאות היו קשות במיוחד עבור ישראל, וכך הצביעו 15 מדינות אמל"ט שבשנת 2019 היו להן שגרירויות בישראל: 46 קולות נגד ישראל (מספר ההצבעות של כל מדינה כפול מספר המדינות), תשעה קולות נמנעו וחמישה קולות שנעדרו (ארבעה קולות של הונדורס, מדינה שהייתה שרויה במשבר הפוליטי שהסתיים בהפיכה צבאית באותה שנה, וקול אחד של פנמה). אף ממשלה באמל"ט לא תמכה בישראל בנושא זה – מדינות האזור שהצביעו באופן ידידותי יותר לישראל היו קולומביה, אל-סלבדור, גואטמלה ופרו: כולן הצביעו פעמיים נגד ישראל, ונמנעו עוד פעמיים. בחלוף עשור, בהצבעה זזה התוצאות היו שונות במידה ניכרת: 37 קולות נגד ישראל, 14 קולות נמנעו ותשעה קולות תמכו בישראל.¹² ב-2019 הצביעה ממשלת גואטמלה, לדוגמה, שלוש פעמים בעד ישראל ונמנעה פעם אחת. גואטמלה לא הייתה היחידה – רוב מדינות אמל"ט שינו את אופן הצבעתן לגבי ישראל, במיוחד המדינות הגדולות באזור כמו מקסיקו, ברזיל וארגנטינה.

בבחירת חמש ההצבעות בשנת 2009 בנושא "השטחים הפלסטיניים", אשר התבססו על עבודת הוועדות הנוגעות לסכסוך הישראלי-פלסטיני, ניתן להבחין בשינוי משמעותי יותר: ב-2009 התנגדו 61 קולות לעמדתה של ישראל, 11 קולות נמנעו ורק שלושת הקולות של פנמה היו בעד ישראל.¹³ עשר שנים לאחר מכן ירד מספר הקולות נגד ישראל ל-49, כאשר חמישה קולות היו לטובת עמדת ממשלת ישראל ו-25 נמנעו.¹⁴

הצידוקים לשינויים באופן ההצבעה באו"ם או ביחס לישראל, כפי שהם מתבטאים בתקשורת באמל"ט, מאפשרים להבחין בתמורה בגישתן של מדינות האזור – שינוי המשותף לשני הצדדים. בשנת 2009 נשיא פנמה ריקרדו מרטינלי, שהחל אז את תפקידו (2009-2014) הצדיק בתקשורת המקומית את ההצבעה באו"ם כצידוד בעמדת ממשלת ארצות הברית בסכסוך במזרח התיכון, מבלי להצביע על היבט כלשהו הקשור ישירות לישראל (EFE, 2010). במילים אחרות, לא זו בלבד שרק מדינה אחת באמל"ט תמכה בעמדת ישראל בדיון בסוגיה הפלסטינית, אלא גם נשיאה של מדינה זו כלל לא הצביע בפומבי על כדאיות היחסים עם ישראל כסיבה לתמיכה. תמיכתה של פנמה לא באה לידי ביטוי ביחס מועדף כלפיה בתוכניות מש"ב: לראיה, בשנת 2009 השתתפו רק 15 אנשים מפנמה בתוכניות מש"ב בישראל (MASHAV, 2009), ואילו מאקוודור, מדינה שהצביעה באופן מוחלט נגד ישראל באותה שנה, התקבלו 65 משתתפים.¹⁵ כעבור שנה (2010) החריפו עמדותיהן של ממשלות אמל"ט נגד ישראל באו"ם. בהצבעות בסוגיה הפלסטינית היו 48 קולות נגד ישראל (לעומת 46 ב-2009) ו-12 קולות נמנעו.¹⁶ בדיוני 2010 נמתחה ביקורת חריפה על מדיניות ישראל ביחס לסכסוך עם הפלסטינים, והממשלות שהצביעו באופן ידידותי יותר לישראל בנושא היו קולומביה, אל-סלבדור, גואטמלה, פנמה ופרו: כולן הצביעו פעמיים נגד ישראל, ונמנעו עוד פעמיים. לגבי הדיונים בסוגיית השטחים הפלסטיניים, 61 קולות הצביעו נגד ישראל (ללא שינוי מ-2009), 11 קולות נמנעו ושני קולות בלבד היו בעד ישראל (פנמה, שנעדרה מההצבעה פעם אחת).¹⁷ נשיא פנמה הסביר לתקשורת הספרדית לאחר ביקורו בישראל במארס 2010, שתמיכתו בישראל בפורומים הבינלאומיים נבעה בעיקר מהערכים הדמוקרטיים המשותפים לשתי המדינות – מסר נטול השפעה באזור (Benarroch, 2010).

גם עבור האופוזיציה לממשלת פנמה, ב-2010 ישראל כשלעצמה לא הייתה מספיק אטרקטיבית כדי להטות את ההצבעה לטובתה. המסר של האופוזיציה בתקשורת היה שמדיניות החוץ של פנמה נבעה בעיקר מלחץ חוגים שמרניים במפלגה הרפובליקנית בארצות הברית, שהשפיע, לדברי אנשי האופוזיציה, לא רק על ההחלטות לגבי ישראל אלא בעיקר על יחסיה עם שאר מדינות אמל"ט, במיוחד קובה וונצואלה (Alvarado, 2010). תמיכתה של ממשלת פנמה בישראל בדיונים באו"ם לא התבטאה בתוכניות מש"ב: ללא פעילות הסברתית כלשהי בתוך פנמה, התקבלו מהמדינה היחידה שתמכה בישראל רק 27 משתתפים ב-2010

משתתפים מ-20 מדינות ב-2010 ל-702 משתתפים מ-23 מדינות ב-2011. בהקשר זה הגיעו מהונדורס, למשל, 46 משתתפים במקום ה-15 שהשתתפו ב-2010. המדינה עם מספר המשתתפים הגדול ביותר בקורסי מש"ב בישראל הייתה אקוודור, עם 115 משתתפים (MASHAV, 2011). למרות זאת, ממשלת אקוודור הצביעה נגד ישראל בדיונים באו"ם, הן על השאלה הפלסטינית והן בדיונים על השטחים. אומנם לא ניתן היה לצפות שהשתתפות בקורסים של מש"ב תשנה את הצבעתה של אקוודור (ציר דאז בגוש המדינות הבוליבריאניות), אך גם לא להיעדר כל קשר בין השתתפותה בתוכנית מש"ב לבין מדיניותה כלפי ישראל.

למרות המבצעים הצבאיים של ישראל בעזה (עופרת יצוקה ב-2009 ועמוד ענן ב-2012), מספרן של מדינות אמל"ט שהצביעו נגד ישראל ירד במקום לעלות, כפי שאולי היה צפוי.

שנת 2012 הייתה מורכבת במיוחד עבור ישראל באו"ם, שבה לא רק הוחלט על מעמד הפלסטינים באו"ם (Redacción BBC, 2012). בשנה זו ישראל יצאה למבצע צבאי ברצועת עזה (עמוד ענן, 14-21 בנובמבר 2012). בהקשר זה, ממשלת הונדורס שינתה באופן משמעותי את הצבעתה באו"ם לגבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובמקום להצביע ארבע פעמים נגד ישראל ולהימנע פעם אחת בדיון על השטחים הפלסטיניים, היא נמנעה ארבע פעמים והצביעה רק פעם אחת נגד ישראל. לפיכך, קולותיהן של 15 מדינות אמל"ט נגד ישראל בהצבעה על השטחים הפלסטיניים ירדו מ-61 ב-2009 ל-57 ב-2012, ומספר ההימנעויות עלה מ-11 ל-15.²¹ למרות המבצעים הצבאיים של ישראל בעזה (עופרת יצוקה ב-2009 ועמוד ענן ב-2012), מספרן של מדינות אמל"ט שהצביעו נגד ישראל ירד במקום לעלות, כפי שאולי היה צפוי.

בעיתונות המקומית לא היו התייחסויות רבות למדיניות החוץ של הונדורס שיכלו להסביר את השינוי באופן ההצבעה, בעיקר נוכח המשבר הפוליטי, הכלכלי והביטחוני שפקד חלק נכבד ממדינות מרכז אמריקה, והונדורס בפרט. למרות זאת, לגבי היחסים עם ישראל, נשיא הונדורס פורפיריו לובו סוסה (2010-2014) עמד על חשיבות הקשרים עם ישראל, שסייעה במקרים שונים להונדורס באמצעות הניסיון והידע הטכנולוגיים שלה, כמו הצעה של שגריר ישראל לסיוע מטעם חברות ישראליות להקמת בתי כלא מודרניים וחסניי אש, כדי להתמודד עם המשבר שפקד באותה שנה את הונדורס

(MASHAV, 2010), כאשר ממדינות בעלות עמדות לעומתיות יותר כלפי ישראל, כמו אורוגוואי¹⁸ התקבלו 44 משתתפים (MASHAV, 2010).

עם זאת, ב-2011 נרשמה מגמת ירידה קלה במספר הקולות נגד ישראל בנושא הסכסוך עם הפלסטינים. התקשורת באמל"ט החלה להתייחס לישראל באופן שונה וסיקרה במקביל גם סוגיות הקשורות ליכולותיה הטכנולוגיות. בהצבעות האו"ם בסוגיית השטחים הפלסטיניים ירד מספר הקולות נגד ישראל ל-60 (במקום 61 בשנתיים הקודמות), בעקבות החלטתה של ממשלת אל-סלבדור לשנות את עמדתה: היא הצביעה באותה שנה שלוש פעמים נגד ישראל ונמנעה עוד פעמיים, בניגוד לארבע פעמים ופעם אחת בשנים 2009 ו-2010, בהתאמה.¹⁹

שר החוץ של אל-סלבדור באותה עת, הוגו מרטינז, הסביר בתקשורת המקומית כי נפגש עם השגריר החדש של ישראל ועם מנכ"לית אגף אמריקה הלטינית והקריביים של משרד החוץ הישראלי כדי לשמוע על "נקודת המבט של ישראל לגבי הסכסוך עם הפלסטינים" (Cancillería El Salvador, 2012). כמו כן, השר הודה בפומבי על הסיוע שקיבלה מדינתו מישראל בעקבות השיטפונות שפגעו קשות במרכז אמריקה באותה שנה, והבליט את חשיבות היכולת הטכנולוגית הישראלית, אף שהסיוע היה חלק ממהלך בינלאומי גדול יותר שבו השתתפו מדינות אחרות, כמו יפן וקוריאה הדרומית (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2011). שינוי זה בהצבעת אל-סלבדור באו"ם בעד ישראל נעשה במקביל להכרתה במדינה הפלסטינית באותה שנה, לאחר ביקורם של נציגים מהרשות הפלסטינית באמל"ט (Cancillería El Salvador, 2012). אחרי אותו ביקור הקשיחה ממשלת אל-סלבדור את עמדתה: במקום להצביע פעמיים נגד ישראל ופעמיים להימנע כמו בשנים הקודמות, היא הצביעה ארבע פעמים נגד ישראל (ראו טבלה אחרי הסיכום).

בהצבעות על "השאלה הפלסטינית" באותה שנה גם ממשלת הונדורס שינתה את אופן ההצבעה: היא לא הצביעה נגד ישראל אפילו פעם אחת, אלא בחרה להימנע (שלוש פעמים) ולהיעדר מההצבעה פעם אחת.²⁰ אולם, החלטה זו של ממשלת הונדורס התקיימה במקביל להכרתה במדינה הפלסטינית באותה שנה, בהתאם להחלטות שאר מדינות אמל"ט (EFE bis, 2011). השינוי בעמדת הונדורס הוסבר ברצון של מדינה זו לתרום לדיאלוג בין הצדדים (Redacción El Heraldo, 2014). ב-2011 הגדילה ישראל את הסיוע על ידי מש"ב באמל"ט (MASHAV, 2011). כך לדוגמה, מספר המשתתפים בתוכניות מש"ב מאמל"ט גדל מ-603

או הסכם הסחר החופשי בין ממשלות קולומביה וישראל. העיתונות המקומית בקולומביה פירשה הסכם זה בתור הזדמנות עבור קולומביה משום ש"מדינת היהודים בולטת בהקשר העולמי בזכות חידושיה הטכנולוגיים, בריתותיה היצרניות ושיתוף הפעולה הטכנולוגי שלה" (Redacción Semana, 2013). חרף המשך מרכזיותו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני בעיתונות ובחוגים שונים במדינות אמל"ט, הזרקור התקשורתי על ישראל הופנה באופן גובר כלפי תעשיית ההייטק שלה.

ב-2013 הייתה גם שנה של תמורות פוליטיות-מדיניות באמל"ט, בין היתר בעקבות מותו של הוגו צ'אבס ותחילת כהונתו של מדורו בוונצואלה (Ellner, 2015). שינוי זה בא לידי ביטוי במספר סוגיות הקשורות להחלטות אזוריות באמל"ט, כמו למשל הפסקת פרויקטים שונים של אינטגרציה עם מדינות ערב ופרויקטים שצ'אבס קידם (למשל, ביטולה של התוכנית לחילופי אנשי אקדמיה בין שני האזורים, הפסקת הדיונים על סחר חופשי ועוד).²⁴ בתקופת רפיון זו ביחסי אמל"ט-מדינות ערב, סוכנות הסיוע הבינלאומית של ישראל העמידה בפעם הראשונה במרכז תוכניות ההכשרה שלה את תחום החדשנות והיזמות. מדינות אמל"ט קיבלו מסר רשמי חדש מממש"ב, שהבהיר כי "בישראל יש יותר סטארט-אפים לנפש מכל מדינה אחרת, הישג שהוא תוצאה של שיתוף פעולה הדוק בין העסקים לממשל, של תרבות המתגמלת נטילת סיכונים, חובקת חדשנות ויזמות ומעודדת דמיון" (MASHAV, 2013). התקיימו קורסים בנושאים כמו יזמות קטנה ובינונית; יזמות חדשנית – מרעיון לפתיחת עסק; מערכות תמיכה עבור יזמים ועוד (MASHAV, 2013). ב-2013 השתתפו בתוכניות ממש"ב נציגים של יותר מדינות באמל"ט (29) אך פחות משתתפים (565), בהשתתפות רחבה דווקא מקרב מדינות הקריביים. המדינה עם מספר המשתתפים הרב ביותר הייתה שוב קולומביה (117), וכמעט כל המדינות שלחו משתתפים לתוכניות הקשורות לנושאי מדע וטכנולוגיה.

שנת מבחן למגמת השיפור בהתייחסות של אמל"ט כלפי ישראל היתה בעקבות המבצע הצבאי הממושך ברצועת עזה (צוק איתן 2014). רק ממשלות הונדורס ופנמה שינו את אופן הצבעתן בדיונים באו"ם לגבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני, אך בדיונים על "השאלה הפלסטינית" ממשלת הונדורס הייתה היחידה שהצביעה בעד ישראל.²⁵ הייתה זו ממשלה חדשה שנשיאה היה הראשון מבין נשיאי אמל"ט שהיה גם בוגר תוכנית ממש"ב – פרט שהנשיא עצמו טרח לפרסם באתרו הרשמי (Cancillería Honduras). בדיונים הללו הונדורס נמנעה ארבע פעמים, במקום להימנע פעמיים

בכלל ואת מערכת בתי הסוהר שלה בפרט (Notimex, 2012).²²

לצד הסיוע להונדורס הגדילה ישראל שוב את מספר המשתתפים מאמריקה הלטינית בתוכניות ממש"ב בישראל: 753 משתתפים מ-27 מדינות – ביניהן אף מונצואלה (3), מבוליביה (2) ומניקרגואה (2) – מדינות שניתקו, כאמור, את היחסים עם ישראל שנים אחדות קודם לכן (MASHAV, 2012). המדינה עם מספר המשתתפים הגדול ביותר בקורסי ממש"ב בישראל הייתה קולומביה עם 108 משתתפים, והמדינה השנייה הייתה אקוודור (83), שממשלתה הצביעה בדקות נגד ישראל בהצבעות על השאלה הפלסטינית ובדיונים על השטחים, מבלי להימנע או להיעדר אפילו פעם אחת. בשנת 2013 חלה ירידה נוספת במספר הקולות נגד ישראל בהצבעות באו"ם בנושא הפלסטיני: בהצבעה בסוגיית המצב בשטחים היו 54 קולות נגד ישראל במקום 57 בשנה הקודמת, בעוד 18 קולות נמנעו ושני קולות הצביעו בעד – הקולות של פנמה, אשר שוב נעדרה פעם אחת מההצבעה.²³ שינוי כבד משקל הסתמן באופן ההצבעה של ממשלת פרגוואי: במשך כל תקופת כהונתו של נשיא הוראסיו קארטס (2013-2018) נמנעה ממשלת פרגוואי בהצבעות הן על השאלה הפלסטינית והן על השטחים.

אולם, התמורה המשמעותית ביותר במקרה של פרגוואי, בדומה לזה של פנמה ב-2013, היתה האופן שבו התקשורת המקומית סיקרה את היחסים עם ישראל, בין היתר כדי להסביר את מדיניות החוץ – במנותק מהסכסוך עם הפלסטינים או מן המצב במזרח התיכון, תוך הדגשת ישראל כיעד רלוונטי לאימוץ מודרניזציה טכנולוגית-כלכלית, ובמיוחד הצלחתה של תעשיית ההייטק שלה והקשרים עימה. גוסטבו לייט, שר התעשייה והמסחר בממשלת פרגוואי, הדגיש בביקורו בישראל לאחר הפתיחה המחודשת של השגרירות בתל-אביב, ש"המשלחת התקבלה גם על ידי מרכז הטכנולוגיה והחממות לעסקים של האוניברסיטה העברית". (Morán, 2013).

מהשיח בעיתונות אמל"ט בשנת 2013 על ישראל עולה כי התייחסות זו בפומבי לישראל הייתה שילוב בין תוצאות עבודתו של משרד החוץ עם אמריקה הלטינית לבין התפתחויות שונות בעולם ההייטק עצמו. פורסמו כתבות על החלטתה של חברת פייסבוק לפתוח מרכז פיתוח בתל-אביב (AP, 2013) או על קנייתה של אפליקציית וויז מישאל על ידי גוגל (ABC Tecnología, 2013). במקביל ראו אור כתבות בעלות אופי מדיני-מסחרי כמו ההסכם לשיתוף פעולה טכנולוגי שחתמו ממשלות מקסיקו וישראל (REDACCIÓN SIPSE, 2013),

הפלסטינית מתוך לחץ בינלאומי, אך לבסוף הפכה לאחת ממדינות אמל"ט היחידות שלא הכירו במדינה הפלסטינית.²⁸ ההתבטאויות בתקשורת המקומית של שרת החוץ של פנמה לגבי המזרח התיכון, שבהן היא ערכה הבחנה ברורה בין היחסים עם ישראל לבין היחסים עם הפלסטינים, מדגימות את הטון החדש באמל"ט לגבי הקשר עם ישראל: על היחסים עם הפלסטינים היא העירה בסוגיות מוסריות ואתיות הקשורות לדיונים בנושא זכויות אדם (EFE, 2015), אך באשר לישראל הזכירה אינטרסים כלכליים הנוגעים לתחומים אסטרטגיים של עתיד פנמה. בביקורה בישראל ב-2015 היא הדגישה את הצורך בשיתוף פעולה בין אוניברסיטאות של שתי המדינות (EFE bis, 2015).

במילים אחרות, לאחר שנת 2014 התפיסה לגבי ההובלה הטכנולוגית והתרבות היזמית של ישראל היוותה חלק נכבד מהשיח באמל"ט בדבר היחסים עם ישראל, והיא גם אפשרה להתמודד עם ביקורת על הידוק היחסים עם ישראל בעיתות החרפת הסכסוך עם הפלסטינים. ראוי לציין כי מ-2015 אפשר להבחין באופן ברור יותר בתהליך שבו במקביל לעבודת משרד החוץ באמל"ט בנושאי חדשנות והיי-טק, אנשי עסקים ואקדמאים באמל"ט ובישראל החלו לנצל את ההתעניינות בנושאים טכנולוגיים-כלכליים ולארגן באופן פרטי משלחות וביקורים הקשורים במיוחד לנושאים אלה – תוכניות שהשלימו במידה מסוימת (לעיתים באופן מכוון) את עבודתו של מש"ב באמל"ט כמו בשנים קודמות, הן מבחינת אופי התוכניות והן מבחינת מספר המשתתפים (Consejo Interamericano de Comercio y Producción, Capítulo Argentino, 2018).

לצד השינויים הפוליטיים באמל"ט ב-2015 (במיוחד עליית האופוזיציה בארגנטינה ובברזיל) והתגברות חילוקי הדעות בין ממשלות אמל"ט (בין היתר לאור המשבר בוונצואלה) התחזקה גם מגמת ההתייחסות לישראל בהקשר של אינטרסים כלכליים ואפשרויות עסקיות בעקבות החדשנות הטכנולוגית שלה.

בשנת 2016 ממשלת ישראל החליטה מסיבות תקציביות לסגור מספר שגרירויות וקונסוליות באזורים שונים בעולם, וביניהן גם השגרירות באל-סלבדור – מדינה שהקשיחה את אופן הצבעתה באו"ם בעניין ישראל בתקופת נשיאותו של סלבדור סרן (2014-2019). למרות המשא ומתן בניסיון למנוע את הסגירה (בין היתר הדגישה ממשלת אל-סלבדור בפני ממשלת ישראל כי בשטחה נמצאים משרדי גוש 'סיקה'), הודיעה ממשלת אל-סלבדור כי היא תשאיר את שגרירותה בתל-אביב, ובהמשך אף הורידה את דרג הייצוג שלה לרמה של

ולהצביע פעמיים נגד ישראל, כמו בשנים שקדמו לכך. למרות זאת, בהצבעה על השטחים הפלסטיניים נמנעה הונדורס בשלוש הזדמנויות והצביעה פעמיים נגד ישראל (במקום להתנגד פעם אחת, כמו בשנים שקדמו לכך). היחסים הבינלאומיים של ממשלת הונדורס החדשה באותה שנה, במיוחד עם ישראל, לא זכו להתייחסויות פומביות רבות. למרות זאת, בעיתונות המקומית ניתן למצוא התייחסויות בדבר חשיבות הפן הטכנולוגי ביחסים עם ישראל, כמו במקרה של רכישת מכ"מים למלחמה בקרטלים של הסמים (ראו לדוגמה Baide, 2014).

בדיונים על השטחים הפלסטיניים שינתה גם ממשלת פנמה את אופן הצבעתה, אך במקרה שלה נגד ישראל: היא הצביעה פעמיים נגד ישראל, במקום פעם אחת כמו בשנים קודמות.²⁶ למרות זאת, ממשלת פנמה הדגישה בתקשורת המקומית את כוונותיה להתקדם עם ישראל להסכם סחר חופשי וזאת חרף הפגיעה הקשה, לכאורה, בתדמיתה של ישראל אחרי מבצע צוק איתן. מדוע הייתה פנמה מעוניינת בהסכם זה באותה שנה? מלטון ארושה, שר המסחר והתעשייה בממשלת פנמה הבהיר "כי ברית אסטרטגית עם ישראל עשויה להוות חיזוק לפנמה בחדשנות, בטכנולוגיות מידע ובטכנולוגיות חקלאיות" (Redacción Capital, 2014). שתי ההחלטות הללו של ממשלת פנמה – הצבעה אופוזיציונית יותר באו"ם לגבי ישראל ובמקביל ניסיון להדק את היחסים הכלכליים – לא היוו סתירה של ממש: באותה שנה הצביעה פנמה באופן ידידותי יותר לישראל מאשר קולומביה – מדינה שחתמה עם ישראל על הסכם סחר חופשי שנה קודם לכן. דווקא בתקופה שבה הנושאים הטכנולוגיים הפכו למרכזיים יותר בשיח הפומבי בין ישראל לבין מדינות אמל"ט ותוכניות מש"ב החלו להדגיש באופן חד-משמעי את החדשנות הטכנולוגית, וכך גם את חשיבותה של תרבות יזמית בתוכניות הסיוע הישראליות, מספר המועמדים לתוכנית ממדינות האזור הידלדל באופן ניכר: בשנת 2014 הגיעו לישראל 393 משתתפים בלבד מ-24 מדינות אמל"ט (MASHAV, 2014). גם הפעם, המדינה עם מספר המשתתפים הגדול ביותר מהאזור הייתה קולומביה (78), למרות שהיא לא הייתה המדינה שהצביעה באו"ם באופן הקרוב ביותר לעמדה הישראלית בנושא הסכסוך עם הפלסטינים.

בשנה שלאחר מכן ממשלת פנמה, שהייתה ממשלה שמרנית שקידמה אג'נדה כלכלית-ליברלית, הייתה היחידה ששינתה באופן משמעותי את הצבעתה באו"ם לגבי ישראל: היא הצביעה ארבע פעמים נגד ישראל (במקום פעם אחת כמו בשנים הקודמות), ותמכה בישראל רק פעם אחת, בדיון במצב בשטחים.²⁷ פנמה אומנם דנה באופן פומבי באפשרות להכיר במדינה

עצמן פררציוניות) ומתמיכת כוחות הביטחון של ברזיל, בעיצומו של משבר שפקד את המפלגות המסורתיות (הן משמאל והן מימין).

יחסי ישראל-אמל"ט נתפסים במדינות אמל"ט כמשלימים באופן הדדי, שבו לשני הצדדים יש אינטרסים משותפים לשימור היחסים. מטרת "תוכנית השמיטה" של שגרירות גואטמלה בירושלים הייתה להפוך לשותפה אסטרטגית של ישראל בשנות שמיטה כדי לחזק מבחינה טכנולוגית את החקלאות במרכז אמריקה. האטרקטיביות של התוכנית הייתה כפולה עבור שני הצדדים: גואטמלה הגדילה את יצוא התוצרת החקלאית שלה וניצלה הזדמנויות לפיתוח הטכנולוגי של חקלאותה, ואילו ישראל נהנתה מאספקת תוצרת חקלאית בתקופת שפל של תוצר חקלאי מקומי וממכירת פיתוחיה הטכנולוגיים החקלאיים בגואטמלה. שגריר גואטמלה בישראל כך במפורש בין הגידול הרב ביצוא החקלאי של מדינתו למזרח התיכון לבין מעבר שגרירותו לירושלים (Iton, 2019).

תדמיתה של ישראל כמובילה טכנולוגית עודדה את תהליך האסיימילציה שלה באמל"ט לא רק בנוגע להחלטות מדיניות. אפשר להבחין בכך באופן חד בהתמודדות של מדינות אמל"ט עם משבר הקורונה: ב-30 במרץ 2020 הודיע נשיא ארגנטינה במסיבת עיתונאים כי לנכח התפשטות הקורונה הוא החל בסבב התייעצויות עם סין, קוריאה הדרומית וישראל (Jastreblansky, 2020), וב-5 במאי הוא הודיע לתקשורת כי ממשלתו לוקחת דוגמה ליציאה מהסגר מקוריאה הדרומית ומישראל (Perfil, 2020).

סיכום

ההתפתחות הטכנולוגית של ישראל הפכה לסוגיה אסטרטגית ביחסי אמל"ט-ישראל בשנים האחרונות, בעיקר לאור הציפיות לאפשרויות הגלומות ביחסים עם מדינת הסטארט-אפ. תדמית זו אפשרה למדינות אמל"ט לנהל את יחסיהן עם ישראל על פי פרדיגמה חדשה, אשר הפרידה בין היחסים עם ישראל לבין הדיון על המצב במזרח התיכון (בעיקר בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני, אך גם בסוגיות אחרות כגון מלחמת האזרחים בסוריה, השפעתה הגוברת של איראן במזרח התיכון, ועוד). האטרקטיביות הטכנולוגית של ישראל ודימויה בתור "אסיה החדשה" דווקא חיזקו תפיסות אידיאולוגיות מסוימות — כמו אלה של מספר קבוצות אוונגליסטיות — והעניקו לגיטימציה לשינויים בעמדות אחרות. אך בעיקר יצרו אימפקט קוגניטיבי באופן שבו נתפס עתיד היחסים עם ישראל, וכפועל יוצא גם מעמדה בזירה הבינלאומית. באמצעות התדמית הטכנולוגית — או כאמור, התפיסות

צירי-עוצץ (עד שנת 2020). גם כאן הובלט הצורך בהמשך היחסים עם ישראל, במיוחד בנושאים כלכליים הקשורים לחדשנות הטכנולוגית (Cancillería El Salvador, 2016). ממשלת קוסטה ריקה פתחה במאי 2016 משרד רשמי לקידום יחסי מסחר (PROCOMER) בישראל, למרות שלא נחתם בין המדינות הסכם סחר חופשי. מדובר במקרה היחיד בתולדות קוסטה ריקה של פתיחת משרד כזה בתנאים אלה (Rodríguez, 2016). לצד יצוא מוצרים שונים, כמו קפה ואננס, מנכ"ל PROCOMER הצהיר כי באמצעות המשרד בתל-אביב מבקשת קוסטה ריקה להרחיב את מגעיה עם החדשנות הטכנולוגית הישראלית, ובכך להרחיב את נוכחותה במערכת הכלכלית הישראלית (PROCOMER, 2016). ממשלת קוסטה ריקה אומנם הצביעה באופן מוחלט נגד ישראל באו"ם בנושא הפלסטיני ונמנעה רק פעם אחת בהצבעה בדיונים על השטחים, אך המשרד בתל-אביב התכוון דווקא להרחיב את קשרי הסחר עם ישראל ואף להעמיק את פעילותו לטובת ניהול יחסי המסחר בין קוסטה ריקה לרשות הפלסטינית.

תדמיתה של ישראל כמובילה טכנולוגית עודדה את תהליך האסיימילציה שלה באמל"ט לא רק בנוגע להחלטות מדיניות. אפשר להבחין בכך באופן חד בהתמודדות של מדינות אמל"ט עם משבר הקורונה.

ברזיל, מהמרכזיות במדינות אמל"ט, עלתה אף היא על גל ההתעניינות הגוברת בישראל. ב-29 בדצמבר 2018 התקיימה מסיבת העיתונאים המשותפת הראשונה בין הנשיא הנבחר ז'איר בולסונארו לבין ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו, שהגיע לטקס השבעתו של בולסונארו. היה זה ביקורו הראשון של ראש ממשלה ישראלי בברזיל מאז קום המדינה. באירוע סימבולי זה התייחס בולסונארו לאפשרות מעברה של שגרירות ברזיל מתל-אביב לירושלים, ותיאר כיצד ברית אסטרטגית עם ישראל עשויה לתרום למודרניזציה כלכלית בברזיל בעקבות תעשיית ההייטק שלה (Few, 2019; Guliano, 2018).²⁹ בתפיסת יחסי ברזיל-ישראל (ובעיקר בשינויים בהם), תדמיתן של ההובלה הטכנולוגית והתרבות היזמית בישראל מילאה תפקיד מרכזי ואיפשרה גם לממשלות אחרות באמריקה הלטינית להציע או להציג אפשרויות לעתיד כלכלי טוב יותר, באמצעות אימוץ תהליכי העבודה בישראל. זאת מבלי להתעלם מהמרכיבים הדתיים והפוליטיים-אידיאולוגיים של ממשלת בולסונארו — ממשלה שהוקמה מקואליציה סבוכה של קבוצות אוונגליסטיות (בעיקר כאלה המגדירות

שנצבר באוניברסיטאות לטובת חידושים טכנולוגיים מסחריים. תפיסת הכדאיות בחיזוק היחסים עם ישראל עשויה להדק עוד יותר את הקשר בטווח הקצר, אך עלולה לגרום משברים בעקבות ציפיות לא מציאותיות

האתגרים של יחסי ישראל-אמל"ט לא יהיו קשורים רק לסוגיות מדיניות או ביטחוניות עכשוויות במזרח התיכון – סיפוח שטחים, עימותים צבאיים ועוד – אלא גם בשילוב עם ציפיותיה של אמל"ט לגבי עתידה באסיה.

מצד אמל"ט לגבי תוצאות יחסיה עם ישראל. יתרה מזו, האתגרים של יחסי ישראל-אמל"ט לא יהיו קשורים רק לסוגיות מדיניות או ביטחוניות עכשוויות במזרח התיכון – סיפוח שטחים, עימותים צבאיים ועוד – אלא גם בשילוב עם ציפיותיה של אמל"ט לגבי עתידה באסיה. הדרך של אמריקה הלטינית לאסיה, אם כן, עוברת גם בישראל.

ד"ר מאוריסיו דימנט הוא רכז יחידת אמריקה הלטינית במכון למחקר ע"ש הרי"ס טרומן למען קידום השלום, ומרצה בחוג ללימודים ספרדיים ולטינו-אמריקאיים באוניברסיטת העברית בירושלים.

לגבי תפקידה העתידי של הטכנולוגיה – השתנו העמדות לגבי עתיד היחסים, וכך הצליחו ממשלות אמל"ט להצדיק החלטות מדיניות התומכות בישראל, הן בזירה הבינלאומית והן בפן הכלכלי הדו-צדדי.

עם זאת, התפתחות זו מעלה אתגרים חדשים ולא פשוטים. בראש ובראשונה, התדמית הטכנולוגית מכוונת את יחסי אמל"ט-ישראל בעיקר לפן הכלכלי-עסקי, אך למגזר העסקי-טכנולוגי יש אינטרסים ודינמיקה משלו, לא בהכרח פוליטיים. שנית, תדמית זו מאפשרת מרחב תמרון גדול יחסית לממשלות אמל"ט: הן יכולות להתקרב לישראל בפן הכלכלי-טכנולוגי ובמקביל לשמור מרחק לא קטן מבחינה פוליטית.

עם זאת חשוב לזכור שהתפתחותה של תדמית זו מאפשרת באמל"ט, במקביל לתפיסה של כדאיות בחיזוק היחסים עם ישראל, גם חלון הזדמנויות מוגבל ליחסים המשלימים ביניהן, שכן ההתפתחות המהירה של הטכנולוגיה תסבך את שיתוף הפעולה העתידי בגלל הגדלת הפער באופן עבודת האקוסיסטם בכל אחד מהאזורים, כלומר האופן שבו פועלים השחקנים השונים בנושא החדשנות הטכנולוגית. לדוגמה, באמל"ט, בניגוד לישראל הוותיקה בתחום, רק בתקופה האחרונה החלו להקים מוסדות שיהיו מסוגלים לתרגם ולקדם את הידע

משתתפים בתכנית מש"ב בישראל

ארגונינה	ברזיל	צ'ילה	קולומביה	קוסטה ריקה	הרפובליקה הדומיניקנית	אקוודור	אל סלבדור	גואטמלה	הונדורס	מקסיקו	פנמה	פרגוואי	פרו	אורוגוואי
2009	35	35	18	90	19	65	40	116	3	52	15	14	54	18
2010	27	40	21	100	18	76	21	51	15	58	27	20	67	44
2011	33	30	32	92	36	115	28	85	46	50	25	23	62	18
2012	55	29	29	108	63	83	36	82	32	46	14	25	61	32
2013	14	12	16	117	55	49	48	50	21	20	25	15	44	27
2014	1	0	1	78	46	37	30	43	11	1	22	19	41	25
2015	2	46	2	84	26	36	25	33	10	5	23	21	45	14
2016	17	5	5	73	41	40	24	34	15	9	40	56	59	11
2017	22	1	9	85	35	32	20	30	18	5	31	47	50	16
2018	31	5	11	82	39	27	21	113	52	8	42	55	51	20
2019	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

מקור: Mashav, annual reports 2009-2019

הצבעות בנושא "השאלה הפלסטינית" באו"ם

שנה	ארגנטינה				ברזיל				צ'ילה				קולומביה				קוסטה ריקה			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2010	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2011	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2012	5	-	-	-	5	-	-	-	5	-	-	-	3	-	-	-	5	-	-	-
2013	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2014	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2015	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2016	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2017	3	-	1	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2018	3	-	1	-	3	-	1	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
2019	3	-	1	-	1	2	1	-	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-

שנה	הרפובליקה הדומיניקנית				אקוודור				אל סלבדור				גואטמלה				הונדורס			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	2	-	2	-	-	-	-	4
2010	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	2	-	2	-	3	-	1	-
2011	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	3	-	1	-
2012	5	-	-	-	5	-	-	-	2	-	3	-	3	-	2	-	1	-	4	-
2013	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	2	-	2	-
2014	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-
2015	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-
2016	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-
2017	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	2	-	2	-	2	2	-	-
2018	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	3	1	-	-	2	2	-	-
2019	4	-	-	-	4	-	-	-	4	-	-	-	3	1	-	-	2	2	-	-

שנה	מקסיקו				פנמה				פרגוואי				פרו				אורוגוואי			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	4	-	-	-	3	-	-	1	4	-	-	-	2	-	2	-	3	-	1	-
2010	4	-	-	-	2	-	2	-	4	-	-	-	2	-	2	-	3	-	1	-
2011	4	-	-	-	2	-	2	-	4	-	-	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2012	5	-	-	-	2	1	2	-	4	-	1	-	3	-	2	-	5	-	-	-
2013	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2014	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2015	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2016	3	-	1	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2017	1	-	3	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2018	1	-	3	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	4	-	-	-
2019	1	-	3	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	4	-	-	-

הצבעות בנושא השטחים הפלסטיניים באו"ם

שנה	ארגנטינה				ברזיל				צ'ילה				קולומביה				קוסטה ריקה			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2010	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2011	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2012	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2013	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2014	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2015	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2016	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2017	4	--	1	--	4	--	1	--	5	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2018	4	--	1	--	4	--	1	--	5	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2019	4	--	1	--	1	1	3	--	5	--	--	--	2	1	2	--	5	--	--	--

שנה	הרפובליקה הדומיניקנית				אקוודור				אל סלבדור				גואטמלה				הונדורס			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2010	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2011	5	--	--	--	5	--	--	--	3	--	2	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2012	5	--	--	--	5	--	--	--	3	--	2	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2013	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2014	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	4	--	1	--	2	--	3	--
2015	5	--	--	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	1	--	4	--
2016	5	--	--	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	--	1	--	1	1	3	--
2017	5	--	--	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	1	--	--	1	1	3	--
2018	4	--	1	--	5	--	--	--	5	--	--	--	4	1	--	--	1	1	3	--
2019	4	--	1	--	4	--	1	--	5	--	--	--	2	3	--	--	1	4	--	--

שנה	מקסיקו				פנמה				פרגוואי				פרו				אורוגוואי			
	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה	נגד	בעד	נמנעה	נעדרה
2009	4	--	1	--	1	3	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2010	4	--	1	--	1	2	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2011	4	--	1	--	1	2	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2012	4	--	1	--	1	2	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2013	4	--	1	--	1	2	1	--	--	--	5	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2014	4	--	1	--	2	1	2	--	--	--	5	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2015	4	--	1	--	4	--	1	--	--	--	5	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2016	4	--	1	--	3	--	2	--	--	--	5	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2017	3	--	2	--	3	--	2	--	--	--	5	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2018	3	--	2	--	3	--	2	--	--	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--
2019	4	--	1	--	3	--	2	--	4	--	1	--	4	--	1	--	4	--	1	--

מקורות

- CEPAL (2010, November). Espacios iberoamericanos: vínculos entre universidades y empresas para el desarrollo tecnológico. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/14171/S2010990_es.pdf
- Clarín Política. (2013, March 8). Cristina volvió antes y evitó una foto con Ahmadinejad. *Clarín*. <https://tinyurl.com/y8p37yaa>
- Clarín Mundo. (2013, June 6). Estrecha cooperación entre las universidades y las empresas privadas. Israel: de la venta de naranjas al boom de los emprendedores tecnológicos. *Clarín*. <https://tinyurl.com/yd9em5q7>
- Consejo Interamericano de Comercio y Producción, Capítulo Argentino. (2018). *Pollera Pantalón 2018 Israel*. <http://www.cicyp.com.ar/v2/2018/11/05/pollera-pantalon-2018-israel/>
- DB-GB. (2010, February 5). Se relanzó el Instituto de Intercambio Cultural y Científico Argentino-Israelí. *Iton Gadol*. <https://tinyurl.com/ycvn96zt>
- De la Torre, C. (2017). Hugo Chávez and the diffusion of Bolivarianism. *Democratization*, 24(7), 1271-1288.
- EFE. (2010, March, 5). El presidente de Panamá promete apoyar a Israel en los foros internacionales. *El Economista*. <https://tinyurl.com/y8amtv9j>
- EFE. (2011, January 18). Relaciones enriquecidas, como el uranio. Irán fortalece relación con Uruguay. *Montevideo Portal*. <https://www.montevideo.com.uy/Noticias/Iran-fortalece-relacion-con-Uruguay-uc129191>
- EFE, bis. (2011, August, 26). Honduras reconoce Estado Palestino. *Proceso Digital*. <https://proceso.hn/politica/item/48238-Honduras-reconoce-Estado-Palestino.html>
- EFE. (2015, July 4). Gobierno de Panamá analiza la manera de reconocer al Estado Palestino sin afectar relación con Israel. *La Prensa*. <https://tinyurl.com/yb6nbd2u>
- EFE bis. (2015, October, 26). Saint Malo: es una vergüenza que la humanidad permitiera Holocausto. *La Estrella*. <https://www.laestrella.com.pa/nacional/151026/malo-saint-humanidad-verguenza-permitiera>
- Eliashev P. (2011, March 26). El Gobierno negocia un pacto secreto con Irán para "olvidar" los atentados. *Perfil*. <https://tinyurl.com/yamjbhvz>
- Embajada de Israel en Argentina. (2011). *Ciencia, Tecnología y Negocios*. <https://embassies.gov.il/buenos-aires/Pages/Tecnologia-y-Negocios.aspx>
- Embajada de Panama en Israel. (2019, November 14). *GRULAC con el presidente Israel*. <http://www.panamaembassy.org.il/news-and-events/item/900-grulac-con-el-presidente-israel>
- Ellner, S. (2015). After Chavez: The Maduro Government and the 'Economic War in Venezuela. *LAP Exclusives*. <https://tinyurl.com/y6vzklbl>
- Fernández A. (2014, June, 24). Israel, el "Silicon Valley" de Medio Oriente. *ABC*. <https://tinyurl.com/ycmn3c6z>
- FEW. (2019, Demeber 15). Brasil abre oficina comercial en Jerusalén y confirma su intención de trasladar Embajada. *Deutsche Welle* (Spanish). <https://tinyurl.com/qrx927f>
- בסוק, מ' (2014, 11 בפברואר). ישראל התקבלה כמדינה משקיפה לארגון הברית הפאסיפית. *TheMarker*. <https://www.themarker.com/news/1.2241024>
- לבדאן, א', וקורץ, ע' (2014). **הסכם הביניים על תוכנית הגרעין האיראנית: לקראת הסכם כולל? מזכר 141**, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/y8ak57b3>
- ABC Tecnología. (2013, July 29). Google revela que compró Waze por 966 millones de dólares. *ABC*. <https://tinyurl.com/yc89doeg>
- AFP. (2009, July 24). Liberman recuerda en Argentina atentado. *La Nación*. <https://tinyurl.com/y9cqpgjl>
- AFP. (2014, July 30). Países latinoamericanos convocan a sus embajadores en Israel por el ataque a Gaza. *RT*. <https://tinyurl.com/ybbojqzj>
- AFP. (2019, November, 29). Fernández promises 'pragmatic ties' with Brazil and Mercosur. *Buenos Aires Times*. <https://tinyurl.com/ydhhm2cd>
- Alvarado P. (2010, February 7). El verdadero trasfondo de la decisión de Martinelli de cesar la ayuda médica cubana a Panamá. *Cuba Debate*. <https://tinyurl.com/ycemq4sm>
- AP. (2009, January 6). Venezuela Expels Israeli Ambassador, *CBS News*. Retrieved from <https://www.cbsnews.com/news/venezuela-expels-israeli-ambassador/>
- AP. (2013, Ocyober 14). Facebook abre su primera oficina en Israel, *La República*. <https://tinyurl.com/ybjkxnce>
- Ayuso, A., Villar, S., Pastor, C., & Fuentes, M. (2018). Actors and Opportunities: Interregional Processes Between the Arab Region and Latin America and the Caribbean. In *Interregionalism across the Atlantic Space* (pp. 51-74). Springer, Cham.
- Baide C. (2014, February 22). Honduras tendrá en marzo radares para combatir el narcotráfico. *La Prensa*. <https://tinyurl.com/yb4lbdkg>
- Barrionuevo A. & Arsu S. (2010). Brazil and Turkey near nuclear deal with Iran. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2010/05/17/world/middleeast/17iran.html>
- Benarroch E. (2010, March, 5). El presidente de Panamá promete apoyar a Israel en los foros internacionales. *La Información*. <https://tinyurl.com/y76xnhbx>
- Cancillería Colombia. Union of South American Nations (UNASUR). <https://www.cancilleria.gov.co/en/content/union-south-american-nations-unasur>
- Cancillería El Salvador. (2012). *Informe de Rendición de Cuentas Junio 2010 Mayo 2011*. <https://rree.gob.sv/wp-content/uploads/2012/04/rendicionMRREE2010-2011.pdf>
- Cancillería El Salvador. (2016). *Profesionales salvadoreños participan en curso sobre desarrollo del sector lechero en Israel*. <http://embajadasv.laprensagrafica.com/profesionales-salvadorenos-participan-curso-desarrollo-del-sector-lechero-israel/>
- Cancillería Honduras. *Desde 2014, y antes, el Presidente de la República Juan Orlando Hernández, lidera el movimiento gradual y consistente hacia Jerusalén*. <https://tinyurl.com/y7bverrb>

- Keinon H. (2009, January 14). Bolivia breaks ties with Israel. *JPOST*. <https://www.jpost.com/Israel/Bolivia-breaks-ties-with-Israel>
- Lopes, D. B., & Faria, C. A. P. D. (2016). When foreign policy meets social demands in Latin America. *Contexto Internacional*, 38(1), 11-53.
- MASHAV. (1996). ANNUAL REPORT 1996. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/mashav-activity-report-1996>
- (2009). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/yc7wjmh>
- (2010). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/ycv9rkxt>
- (2011). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/ycgkfeg3>
- (2012). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/ya2sfaal>
- (2013). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/ycf9udls>
- (2014). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/y8afcgx3>
- (2015). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/yavk2rt9>
- (2016). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/y8s7yceq>
- (2017). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/ybt9fs4w>
- (2018). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/y8b9mbu5>
- (2019). ANNUAL REPORT. <https://tinyurl.com/yaa722ej>
- Mena, S. I. M., & Segura, C. H. C. (2016). Between continuity and change: Relations between Costa Rica and the Middle East. In M. Tawil Kuri (Ed.), *Latin American Foreign Policies towards the Middle East: Actors, contexts, and trends* (pp. 201-221). Palgrave Macmillan.
- Morán A. (2013, October 22). Delegación paraguaya en Israel. *Revista PLUS*. <https://www.revistaplus.com.py/2013/10/22/delegacion-paraguaya-en-israel/>
- NA. (2009, March 30). Cristina Kirchner participará de la II Cumbre de presidentes de América del Sur y Países Arabes. *La Nueva*. <https://tinyurl.com/y7o2fjsy>
- Notimex. (2012, February 16). Israel ofrecerá a Honduras construir cárceles seguras. *La Razón*. <https://tinyurl.com/ybvxsx6>
- Oded, A. (2009). Fifty years of MASHAV activity. *Jewish Political Studies Review*, 87-107.
- Petersen, M., & Schulz, C. A. (2018). Setting the regional agenda: a critique of posthegemonic regionalism. *Latin American Politics and Society*, 60(1), 102-127.
- Perfil (2020, May 5). El plan que mira Alberto para salir de la cuarentena: los casos de éxito de Israel y Corea del Sur. *Perfil*. <https://tinyurl.com/yaqxhva2>
- PROCOMER. (2016, September, 26). Costa Rica inaugura sede comercial para promocionar exportaciones en Israel. <https://tinyurl.com/y75bslcc>
- Redacción BBC. (2012, November 30). Israel recibe una "bofetada internacional" en la ONU. BBC (Spanish). https://www.bbc.com/mundo/noticias/2012/11/121129_israel_palestinos_diplomacia_cch
- Redacción BBC Mundo. (2010). Fidel Castro elogiado por Israel. *BBC Mundo*. <https://tinyurl.com/ybesy9cl>
- Redacción Capital. (2014, September 22). Panamá e Israel continuarán negociando TLC. *La Estrella*. <https://www.laestrella.com.pa/economia/140922/e-panama-israel-negociando-continuaran>
- Redacción El Heraldo. (2014, April 7). Honduras apoya solución entre Israel y Palestina. *El Heraldo*. <https://tinyurl.com/y7mb7acr>
- Florensa, L. M., Márquez-Ramos, L., & Recalde, M. L. (2015). The effect of economic integration and institutional quality of trade agreements on trade margins: evidence for Latin America. *Review of World Economics*, 151(2), 329-351.
- Funk, K. (2016). How Latin America met the Arab world: Toward a political economy of Arab-Latin American relations. In M. Tawil Kuri (Ed.), *Latin American foreign policies towards the Middle East: Actors, contexts, and trends* (pp. 11-36). Palgrave Macmillan.
- General Assembly. Resolution A/RES/71/20, Resolution A/RES/71/21, Resolution A/RES/71/23, Resolution A/RES/71/22, Resolution A/RES/71/99, Resolution A/RES/71/95, Resolution A/RES/71/98, Resolution A/RES/71/97, Resolution A/RES/71/96. (2016). <https://www.un.org/en/ga/71/resolutions.shtml>
- General Assembly. Resolution A/RES/72/13, Resolution A/RES/72/11, Resolution A/RES/72/12, Resolution A/RES/72/14, Resolution A/RES/72/84, Resolution A/RES/72/86, Resolution A/RES/72/88, Resolution A/RES/72/85, Resolution A/RES/72/87 (2017). <https://www.un.org/en/ga/72/resolutions.shtml>
- General Assembly. Resolution A/RES/73/19, Resolution A/RES/73/20, Resolution A/RES/73/21, Resolution A/RES/73/18, Resolution A/RES/73/100, Resolution A/RES/73/96, Resolution A/RES/73/99, Resolution A/RES/73/98, Resolution A/RES/73/97. (2018). <https://www.un.org/en/ga/73/resolutions.shtml>
- Grossman, J. (2018). Impartiality as a lack of interest: Israel, Brazil, the Jewish diaspora, and the question of Jerusalem. *Israel Studies*, 23(1), 152-176.
- Giuliano P. (2018, December, 30). Netanyahu dijo que Bolsonaro le prometió trasladar la embajada a Jerusalén. *TELAM*. <https://tinyurl.com/ycjohgua>
- Iton Gadol, (2019, November 27). Entrevista exclusiva: Guatemala duplicó la balanza comercial con Israel y se profundiza la relación bilateral. *Iton Gadol*. <https://tinyurl.com/y9y7ul6m>
- Israel Ministry of Foreign Affairs. (2007). *Israel signs free trade agreement with MERCOSUR*. <https://tinyurl.com/y7gcqv3y>
- (2009). *El Ministro de Exteriores de Israel Avigdor Liberman visitará América Latina*. <https://tinyurl.com/yblrmvwg>
 - (2011). *Israeli aid following natural disasters in El Salvador*. <https://tinyurl.com/yblrmvwg>
 - (2015). *MFA Dir-Gen Gold meets with ambassadors from Latin America*. <https://tinyurl.com/y7ydwpuk>
 - (2017). *Israel and Nicaragua to re-establish diplomatic relations*. <https://tinyurl.com/y9hegagz>
- Jastreblansky (2020, March 20). Coronavirus: la Casa Rosada consultó con China, Corea e Israel. *La Nación*. <https://tinyurl.com/y99acy9e>
- Kacowicz, A. M. (2017). Triangular relations: Israel, Latin American Jewry, and Latin American countries in a changing international context, 1967-2017. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 11(2), 203-215.

- יותר חברות סטארט-אפ מאומות גדולות? תיאור שפרסמה הוצאת הספרים TWELVE בעמוד הספר:
<https://www.twelvebooks.com/titles/dan-senor/start-up-nation/9781455503469/#module-whats-inside>
 שניסו לעורר במשרד החוץ לפני כן היו, לדוגמה: מה היית עושה אם היו מדברים כך על מדינתך?
 9 מונח זה כלול במחקר נרחב יותר על היחסים הטכנולוגיים בין שני האזורים.
 10 כמו במקרה של הסכסוך בין קוריאה הצפונית והדרומית, התייחסות לקוריאה הדרומית לא קשורה לסכסוך זה.
 11 החלטות עצרת האו"ם האו"ם מס' 16/64 עד 19/64, 2009.
<https://www.un.org/en/ga/64/resolutions.shtml>
 12 החלטות עצרת האו"ם מס' 10/74 עד 13/74, 2019.
www.un.org/en/ga/74/resolutions.shtml
 13 ראו ה"ש 4 לעיל.
 14 החלטות עצרת האו"ם מס' 87/74 עד 90/74, 2019, 243/74.
<https://www.un.org/en/ga/74/resolutions.shtml>
 15 המדינה מאמל"ט עם מספר המשתתפים הגדול ביותר בקורסי מש"ב הייתה גואטמלה עם 116 משתתפים. באותה שנה השתתפו בתוכניות בישראל 614 אנשים מ-22 מדינות אמל"ט.
 16 החלטות עצרת האו"ם מס' 13/65 עד 16/65, 2010.
www.un.org/en/ga/65/resolutions.shtml
 17 שם, החלטות מס' 102/65 עד 106/65.
 18 ראו במיוחד בטבלות הנלוות את דפוס הצבעתה נגד ישראל החל מ-2011, שהשתקף גם בטון החריף נגדה בתקשורת הכתובה.
 19 החלטות מס' 102/65 עד 106/65. השינוי בהצבעה של ממשלת אל-סלבדור (אשר הייתה בשלטון בשנים 2009-2014) התחולל בהחלטה 65/105. "פרקטיקות ישראליות על זכויות האדם של העם הפלסטיני בשטחים הפלסטיניים הכבושים, כולל מזרח ירושלים", שבה הממשלה החליטה להימנע — דפוס הצבעה שנמשך גם בשנת 2012.
 20 החלטות עצרת האו"ם מס' 14/66 עד 14/66, 2011.
www.un.org/en/ga/66/resolutions.shtml
 21 החלטות עצרת האו"ם מס' 118/67 עד 122/67, 2012.
www.un.org/en/ga/67/resolutions.shtml
 22 הצעתו של שגריר ישראל בהונדורס הגיעה לאחר שריפה שפרצה בבית כלא בעיר קומייאגוה בלילה שבין 14 ל-15 בפברואר 2012 וקיפדה את חייהם של למעלה מ-350 אסירים.
 23 החלטות עצרת האו"ם מס' 80/68 עד 84/68, 2013.
www.un.org/en/ga/68/resolutions.shtml
 24 בין היתר התבטל: RIMAAL: The Research Network on Latin America and the MENA region
 25 החלטות עצרת האו"ם מס' 20/69 עד 23/69, 2014.
www.un.org/en/ga/69/resolutions.shtml
 26 שם, החלטות מס' 90/69 עד 94/69.
 27 החלטות עצרת האו"ם מס' 87/70 עד 91/70, 2015.
www.un.org/en/ga/70/resolutions.shtml
 28 אירע בשנה שבה גם הוותיקן, שבראשו אפיפיור מאמריקה הלטינית, הכיר במדינה הפלסטינית, בעוד שפנמה רק דנה באופציה של ההכרה.
 29 ב-31 במארס 2019 התקיימה אותה מסיבת עיתונאים משותפת, אך במקרה זה בישראל, במהלך ביקורו הרשמי הראשון בישראל של נשיא ברזיל. בולסונארו ונתיניהו הסבירו כי שגרירות ברזיל לא תעבור בטווח הקצר לירושלים, אלא רק משרד מסחרי של ברזיל. ראש ממשלת ישראל הסביר כי החלטה זו היא חלק מסדר יום חדש בין המדינות, שכולל יעדים שונים במגוון רחב של נושאים בתחום הטכנולוגיה והחדשנות, החל מאבטחת סייבר ועד אגרוטק.
- Redacción Semana. (2013, September 30). La firma que avala el TLC entre Colombia e Israel. *Semana*. <https://tinyurl.com/y7xcqkfg>
 REDACCIÓN SIPSE. (2013, November 27). México e Israel firman acuerdos en tecnología, educación y comercio. *SIPSE*. <https://tinyurl.com/ybtwarh2>
 Reid, M. (2015). Obama and Latin America. *Foreign Affairs*, 94(5), 45-53.
 Reuters. (2011, April, 13). Empresas de alta tecnología em Israel obtêm U\$479 mi no 1o tri. *Globo*. <https://tinyurl.com/ycseqjo5>
 Robinson, W. I. (2019). Israel, Palestine, and Latin America: The contemporary moment. *Latin American Perspectives*, 46(3), 164-167.
 Rodríguez R. (2016, May 27). Israel, nuevo destino de exportación para los empresarios, *La República*. <https://tinyurl.com/y9c6jby6>
 Rojas A. (2011, October 20). Ciencia, tecnología y educación superior en Israel. *El Mostrador*. <https://tinyurl.com/ybko229s>
 Ruckert, A., Macdonald, L., & Proulx, K. R. (2017). Post-neoliberalism in Latin America: A conceptual review. *Third World Quarterly*, 38(7), 1583-1602.
 Senor, D., & Singer, S. (2009). *Start-Up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle*. New York: Twelve.
 Vigevani, T., & Calandrin, K. S. (2019). Brazil's policy toward Israel and Palestine in Dilma Rousseff and Michel Temer's administrations: Have there been any shifts? *Revista Brasileira de Política Internacional* 62.1.

הערות

- מאמר זה הוא חלק ממחקר רחב על אקוסיסטם החדשנות ביחסי אמל"ט-ישראל.
- המאמר עוסק בגושים על-מדינתיים באמל"ט שהיו הרלוונטיים ביותר ליחסי אמל"ט-ישראל בעשור האחרון, ולא בשוליים שבהם.
- החלטות עצרת האו"ם מס' 91/64 עד 95/64, 2009.
www.un.org/en/ga/64/resolutions.shtml
- מדינות אמל"ט תפסו ועודן תופסות את עצמן כחלק מהעולם השלישי — הדרום הגלובלי, ומכאן, בין היתר, נגזרת עמדתן.
- שני הבלוקים הללו, אשר הוקמו במטרה לקדם שיתוף פעולה ואינטרסים אזוריים, מדגישים את מגבלות כוח ההשפעה של ממשלת ארצות הברית באותה תקופה על מקבלי ההחלטות באזור
- מוכר הניסיון של משרד החוץ הישראלי לשווק את ישראל לדעת הקהל באמריקה הלטינית במנותק מהסכסוך עם הפלסטינים, כמו במקרה של הסרטון המוזיקלי 'כמה יפה ישראל' (La Tigresa del Oriente, 2010).
<https://www.youtube.com/watch?v=6Ktc-8zagd0>
- באותה תקופה התקיימו ביקורים של האמיר מקטר (חמד אל-תאני) בארגנטינה, ברזיל וונצואלה, ושל ראש ממשלת כוית השיח' נאסר אל-מוחמד אל-אחמד אל-סבאח בארגנטינה, ברזיל, צ'ילה ואורוגוואי. כמו כן, עניין רב התעורר בתקשורת המקומית נוכח ביקורו של נשיא סוריה בשאר אל-אסד.
- הספר מעלה את השאלה: כיצד ישראל — מדינה אשר בה 7.1 מיליון נפשות, בת 60 שנה בלבד, מוקפת באויבים, נמצאת במצב מתמיד של לחימה מאז היווסדה, ללא משאבי טבע — מייצרת